

D • N

25/10 1957

Militärledningen och krigsriskerna

För precis tre år sedan framlade överbefälhavaren (ÖB) en utredning om vårt militärpolitiska läge och om de reformer av vårt försvar som detta läge påkallade; särskilt betonades nödvändigheten av mindre, taktiska atombomber. Drygt ett halvår senare tillsattes en parlamentarisk försvarsberedning för diskussion av dessa frågor. Denna beredning har, väsentligen på grund av regeringens bristande intresse, arbetat blott i mycket begränsad omfattning och har aldrig avgivit något betänkande. I våras beslöt regeringen efter samråd med denna beredning att en ny utredning skulle verkställas av ÖB, och denna har i går framlagts för offentligheten.

Detta innebär, det bör först understrykas, en svår och uppenbar försummelse från statsmakternas, särskilt regeringens, sida. Det ställningstagande som borde ha skett så snabbt som möjligt efter avgivandet av ÖB:s betänkande 1954 har uppskjutits i så hög grad att en ny utredning av ÖB blivit ofrånkomlig. Man har, av bristande initiativkraft, av rädsla inför taktiska och partipolitiska svårigheter, försinkat livsviktiga avgöranden. Så mycket bestämdare måste fördras att den nu föreliggande utredningen allmänt och öppet diskuteras och med minsta möjliga omgång leder till att de ansvariga tar position, fattar beslut och handlar.

Enligt vår mening är ÖB:s betänkande i stort sett en god utgångspunkt för denna debatt och detta ställningstagande. För dagen skall vi stanna vid de grundläggande resonemangen om krigsriskerna och Sveriges militärpolitiska läge. Det är tydligt att dessa resonemang begränsas och påverkas av hänsyn till den utrikespolitiska hållning som Sverige intar. ÖB anser sig inte kunna fritt och fullständigt ta upp frågan om alliansfrihetens betydelse från

skilda synpunkter. Det synes tveksamt om militärens självfallna lojalitet mot den politiska ledningen måste omfatta en sådan beskärning av synfältet. Varför inte resonera öppet, under betoning av att vår utrikespolitik utesluter vissa möjligheter och alternativ? I alla händelser förlorar analysen i skärpa genom den påtagliga tendensen att inte gå in på politiskt brännbara frågor.

Liksom 1954 förklarar ÖB att risken för ett isolerat krig mot Sverige är liten, särskilt därför att "ingen av stormaktsgrupperna kunde väntas finna sig i den maktförskjutning som en erövring av Sverige skulle innebära". Alltså: ett anfall på Sverige från Ryssland skulle utlösa en amerikansk aktion, och därmed vore storkriget i gång. Alldeles säker är emellertid denna slutsats inte, och det lär ej heller ÖB vilja påstå. I själva verket kan ingen bestrida att någon risk finns för att Sverige just genom sin alliansfrihet ställs utan understöd i händelse av ett anfall. De till Atlantpakten anslutna staterna är däremot försäkrade om hjälp, och att sådan hjälp kommer att ges dem blir säkrare därför att hjälpen i fredstid förberedes. Detta betonar ÖB själv i ett annat sammanhang. Sverige behöver vid ett krig understöd utifrån, framhåller han, och det innebär "en given fördel, om understödet förberetts redan i fred. Eftersom vår alliansfrihet bland annat innebär, att några sådana förberedelser inte kan vidtagas, får vi anpassa oss därefter så att vi kan undvara denna fördel." Denna reflexion — liksom andra, till vilka vi återkommer — måste konsekvent leda till slutsatsen att Sveriges utsikt att få hjälp utifrån är mindre än till Atlantpakten anslutna stater och att av detta skäl risken för ett isolerat anfall mot Sverige är större.

Men låt oss inte stanna vid denna ostridiga sats, utan gå in på ÖB:s huvudlinje om Sveriges krigsrisk i samband med ett storkrig. Här deklarerar att det är möjligt "att vi inte blir inordagna däri, åtminstone i dess inledningsskede, om vi har ett försvar som gör att vi inte snabbt kan betvingas". Detta är oemot-

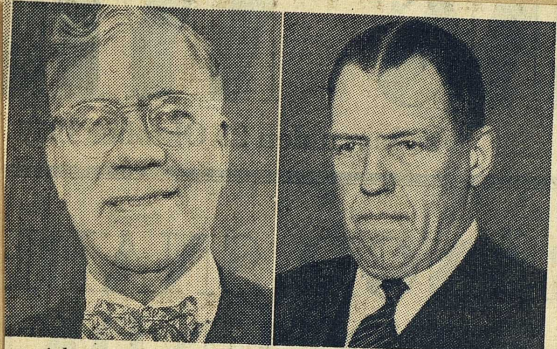
Dessa porträtt av försvars- och utrikesministrarna samt överbefälhavaren får illustrera den första i en serie ledare med anledning av den nu framlagda ÖB-planen för vårt försvar. I dagens artikel diskuteras analy-

sägligt. Men frågan är om denna "möjlighet" är så väsentlig att den uppväger neutralitetspolitikens faror. ÖB anför med stor försiktighet tre tänkbara alternativ för krigsförlopp: 1) Omedelbara och kanske avgörande anfall med kärnvapen stormakterna emellan. 2) Lokala krig som småningom resulterar i storkrig med kärnvapen. 3) Begränsade krig utan kärnvapen. Enligt alternativ 1 är vår möjlighet att stå utanför relativt stor; i detta fall är det tänkbart att över huvud småstaterna, även exempelvis Atlantpaktens stater, blir skonade åtminstone från större krigshandlingar. Enligt de båda andra alternativen måste däremot risken för Sverige bli praktiskt taget lika stor som för de i alliansen ingående staterna, och detta antyds också av ÖB. Alternativ 3 måste rimligen innefatta också ett isolerat angrepp mot Sverige som inte leder till storkrig med kärnvapen, alltså ett sådant krig som ÖB förut betecknat som ytterligt osannolikt.

Egendomligt nog går ÖB 1957 inte in på en tankegång som framhävdes av ÖB 1954 och som är lika giltig nu som för tre år sedan. "Om en småstat saknar atomstridsmedel och ej ingår i någon allians som disponerar sådana stridsmedel, kan detta... i vissa lägen utgöra en lockelse för angriparen." Om vi blir anfallna, heter det vidare 1954, "kan vår alliansfrihet i vissa avseenden göra det fördelaktigt för en angripare att inleda fientligheterna — i varje fall inom det skandinaviska operationsområdet — med ett anfall på vårt land". Dessa synpunkter är tydligen tillämpliga på de ovannämnda alternativen 2 och 3. Men nu tas de över huvud inte upp. ÖB har

blivit ännu diskretare än för tre år sedan.

Denna diskretion, denna långt drivna lojalitet, hindrar dock inte att man ur ÖB:s betänkande kan utläsa alliansfrihetens risker och nackdelar. Även ett par andra satsar i början av betänkandet bör i detta sammanhang uppmärksammas. "Det blir sålunda allt svårare för en nation att ensam utveckla och anskaffa alla de stridsmedel som tekniken kan ställa till förfogande. Stater som är anslutna till militärallianser strävar därför alltmer att mel-

sen i denna försvarsplan av Sveriges militärpolitiska läge; det betonas att ÖB i sitt resonemang i alltför hög grad har tagit hänsyn till den utrikespolitiska hållning som Sverige intar.

I följande ledare kommer atom-

lan sig fördela insatserna för utveckling av nya stridsmedel för att minska den enskilda nationens kostnader. Vår alliansfria politik kräver emellertid att vi i stor utsträckning själva ger vårt försvar den allsidighet och styrka som är nödvändig. Huru försiktigt än ÖB uttrycker sig måste detta innebära att vår alliansfrihet gör vårt för-

vapenfrågan och frågan om inköp av de nya vapnen utifrån att behandlas. Senare tas försvarskostnaderna och de olika av ÖB framlagda alternativa försvarsorganisationerna upp.

svar sämre eller dyrbarare eller — det mest sannolika — både sämre och dyrbarare.

Den otydlighet och obestämdhet som ÖB visar i sina resonemang om utrikespolitiken och krigsriskerna är dess bättre talt försvunnen i kapitlen om de nya vapnens betydelse. Här får man ett välgörande klart besked.

2

D • N

26/10 1957

Militärledningen om atomvapen

Den svenska militären — utanför flygvapnet — har länge i okunnighet eller konservatism vägrat att erkänna atomvapnens oerhörda betydelse och har därför en stor del av ansvaret för att frågan om anskaffande av dylika vapen inte tidigare drivits fram till debatt och beslut. För tio år sedan kunde dåvarande överbefälhavaren påstå att atomvapen inte var så viktiga, eftersom man med något tusental "vanliga" bomber kunde nå ungefär samma verkan som med en atombomb — ett resonemang av samma kvalitet som att vi inte skulle behöva kulsprutor, då en kulspruta kan ersättas av ett stort antal gevär, eller att vi inte hade behov av stora granater, då många små kan göra samma tjänst. Småningom har även äldre infanterister av karolinsk typ upptäckt att det inte duger att resonera på det sättet, att atomvapnen inte betvingas genom martialiske gester. Men ännu på senaste tid har infanterigeneraler deklarerat ett slags överlägsen misstro inför de nya vapnen. Dessas betydelse överdrivs i utlandet, säger man — som om uppgifterna om den ohyggliga effekten vore en form av propaganda — och det har antytts att atombomber dock är av ringa vikt i jämförelse med den svenske soldatens moral och disciplin.

Politikerna, ädda för att ta ställning till ett nytt och oroande problem, har med några lysande undantag sökt skydd bakom militärens ovetskap och ovilja att ändra en i ungdomen implantad föreställning. Ett exempel, som väl nu för de flesta måste te sig avskräckande, var då partiledarna på våren 1954 i en interpellationsdebatt förklarade att vi inte skulle skaffa de nya vapnen, men ändå bjuda hårt motstånd mot varje angrepp: De svenska värnpliktiga skulle alltså i exempelös heroism strida mot fiender med ojämförligt starkare vapen, därför att statsmakterna inte ville skaffa dem bättre vapen.

Detta förljugna skede i den svenska försvarsdebattens historia är, hoppas man, definitivt

avslutat genom överbefälhavarens nu avgivna betänkande. Säg fortfarande, om ni så vill, att vi inte skall ha atomvapen! Men motivera det i så fall med att den ryska regimen kan vara bra även för det svenska folket, med att vi hellre bör kapitulera än slåss — för att efter underkastelsen bli redskap för det tyranni som vi kapitulerat för. Motivera det inte med att vi kan göra ett kraftigt motstånd utan atomvapen — det går inte, det är för hänsynslöst mot de människor det gäller.

"Anskaffning av atomvapen är den viktigaste åtgärden för att motverka en alltför kraftig minskning av försvarets effekt i förhållande till en angripares", skriver ÖB. Huvudskalet är självklart: Vi måste om möjligt ha vapen av samma effektivitet som en motståndares, allra helst som vi i andra hänseenden kan antas bli starkt underlägsna denne motståndare. ÖB utvecklar emellertid ingående denna ostridiga sats.

"Saknar vi atomstridsmedel kan en angripare utnyttja sin överlägsenhet i trupp och materiel för att utföra koncentrerade anfall... Om däremot atomstridsmedel ingår i vår utrustning tvingas även angriparen att sprida sig, varigenom balansen i möjligheterna att utnyttja vanliga stridsmedel återställs... Atomvapen är i många fall billigare i förhållande till effekten än konventionella vapen. Endast genom insats av ett stort antal vanliga vapen kan man nå samma verkan som med atomvapen. Ändå tillkommer betydelsefulla inskränkningar. Bortsett från att anskaffningen av många vanliga vapen blir kostsam och deras infogande i krigsförbanden personalkrävande kan man nämligen aldrig med dem uppnå atomvapnens momentana verkan. En motsvarande insats kräver vidare långvariga förberedelser och en ansamling av vapen och personal, som motståndaren genom insats av sina atomvapen kan slå ut."

ÖB underkänner den någon gång framförda tanken "att vi borde ha ett så svagt försvar att en motståndare inte behöv-